

Дем'янова П. В.,

юрист

Адвокатської фірми «Сергій Козьяков та партнери»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3760-6096>

МЕЖІ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ПРИ ВИЗНАННІ ТА ВИКОНАННІ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ: МІЖ ПЕРЕВІРКОЮ ПІДСТАВ ДЛЯ ВІДМОВИ ТА ЗАБОРОНОЮ ПЕРЕГЛЯДУ ПО СУТІ

Анотація. Статтю присвячено визначенню меж допустимого судового контролю при визнанні та виконанні рішень міжнародного комерційного арбітражу та його розмежуванню із забороненим переглядом арбітражного рішення по суті (*review on the merits*). Вихідною є теза про те, що остаточність арбітражного рішення та вичерпний характер підстав для відмови у його визнанні й виконанні не виключають необхідності дослідження державним судом окремих фактичних і правових питань, які вже могли бути предметом оцінки арбітражного трибуналу. Тому саме по собі повторне звернення суду до фактів, доказів, арбітражної угоди чи правових питань не є достатньою ознакою перегляду рішення по суті.

Проаналізовано нормативну конструкцію статті V Нью-Йоркської конвенції 1958 року та показано, що кожна передбачена нею підстава для відмови формує власний предмет судової перевірки. Особливу увагу приділено випадкам, у яких межа між допустимим контролем і *review on the merits* проявляється найбільш виразно: перевірку дотримання права сторони бути почутою, встановленню меж арбітражної угоди та компетенції арбітражного трибуналу, а також застосуванню застереження про публічний порядок. На основі практики Верховного Суду показано, що допустимість судового дослідження залежить не стільки від самого факту звернення до вже встановлених обставин, скільки від предмета, мети та глибини такого дослідження. Окремо обґрунтовано, що при застосуванні застереження про публічний порядок суд може за виняткових обставин досліджувати зовнішні щодо арбітражного спору факти, однак таке дослідження не повинно перетворюватися на перевірку правильності застосування арбітрами матеріального права.

За результатами дослідження запропоновано чотири взаємопов'язані критерії розмежування допустимого судового контролю та перегляду арбітражного рішення по суті: критерій нормативної прив'язки, критерій предмета перевірки, критерій необхідності та глибини дослідження і критерій непідміни арбітражної оцінки судовою. Обґрунтовано, що ці критерії мають застосовуватися послідовно: судові втручання повинно ґрунтуватися на конкретній підставі статті V Нью-Йоркської конвенції, бути спрямованим виключно на встановлення обставин, необхідних для її застосування, не виходити за межі необхідної перевірки та не призводити до повторного вирішення питань, що становили предмет арбітражного спору. Запропонований функціональний підхід дозволяє одночасно зберегти ефективність судового контролю та не допустити перетворення процедури визнання і виконання на додаткову інстанцію перегляду арбітражного рішення.

Ключові слова: міжнародний комерційний арбітраж, арбітражне рішення, визнання та виконання, Нью-Йоркська конвенція, судовий контроль, перегляд по суті, підстави для відмови, публічний порядок, Верховний Суд.

Постановка проблеми. Остаточність арбітражного рішення у поєднанні з обмеженим судовим контролем за ним – це одна з визначальних рис міжнародного комерційного арбітражу. Розглядаючи клопотання про визнання та надання дозволу на виконання, суд не діє як апеляційна інстанція щодо арбітражного трибуналу: він не вирішує спір повторно, не надає нову оцінку доказам і не перевіряє правильність застосування арбітрами матеріального права. Однак заборона перегляду по суті (*review on the merits*) не скасовує контрольної функції суду – вона окреслює її предмет. Так, Посібник Міжнародної ради з комерційного арбітражу (ICCA) прямо вказує, що Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року (далі – Нью-Йоркська конвенція, Конвенція) не допускає *de facto* апеляції навіть тоді, коли суд вважає висновки арбітрів помилковими [1, с. 75]. Посібник Секретаріату ЮНСІТРАЛ додає, що перелік підстав статті V Конвенції не охоплює ані помилок у застосуванні права, ані помилок у встановленні фактів [2, с. 126]. У той же час застосування цих підстав неминуче виводить суд на питання, які уже вивчалися арбітражним трибуналом: до прикладу, межі арбітражної угоди досліджуються через її текст і природу спору, дотримання права бути заслуханим – через перебіг процедури арбітражу, а застереження про публічний порядок взагалі неможливо застосувати, не оцінивши наслідків виконання рішення у правопорядку держави виконання. Отже, звернення суду до вже досліджених арбітражним трибуналом обставин саме по собі ще не є повторним вирішенням спору. Головне питання полягає у тому, де проходить межа. Надмірно широке розуміння заборони перегляду по суті перетворює підстави для відмови на суто декларативні, адже без дослідження обставин справи їх застосування стає неможливим. Це особливо помітно у частині публічного порядку, перевірку якого новітня практика кваліфікує як обов'язок суду *ex officio*, а не як відповідь на доводи сторін [3, п. 158]. Тому практичну цінність має не чергове підтвердження заборони перегляду по суті, а критерії, які дозволять визначити момент, коли судовий контроль виходить за свої функціональні межі.

Стан дослідження. Питання визнання та виконання арбітражних рішень, правової природи арбітражного рішення і форм судового контролю досліджувалися у працях ряду українських

науковців, зокрема Г. А. Цірата. Значний внесок у розроблення питань застосування Нью-Йоркської конвенції, меж судового втручання та підстав для відмови у визнанні і виконанні арбітражних рішень здійснено також у працях іноземних дослідників, зокрема А. Я. ван ден Берга, К.-Г. Бекштїгеля, Е. Гайяра, Б. Сійно. Важливе значення для тлумачення принципу обмеженого судового контролю також мають матеріали, розроблені Секретаріатом ЮНСІТРАЛ та ІССА, у яких наголошується на вичерпності підстав для відмови за Нью-Йоркською конвенцією та на недопустимості фактичного апеляційного перегляду арбітражного рішення.

Однак у наявних дослідженнях заборона перегляду арбітражних рішень по суті та окремі підстави для відмови у його визнанні і виконанні аналізуються, здебільшого, паралельно, як самостійні питання. Менш вивченою залишається саме межа між ними: якою мірою суд уповноважений розглядати фактичні та правові питання, які вже розглядалися арбітражним трибуналом, якщо це є необхідним для перевірки конкретної підстави для відмови. Особливого значення це питання набуває крізь призму новітньої практики Верховного Суду, у якій, з одного боку, послідовно підкреслюється неприпустимість перегляду арбітражних рішень по суті, а з іншого – здійснюється ґрунтовна перевірка обставин, необхідних для застосування окремих підстав для відмови. Таким чином, потребує систематизації не тільки перелік випадків допустимого і недопустимого втручання суду, а й критерії їх розмежування. Наукова новизна дослідження полягає у формулюванні критеріїв розмежування допустимого судового контролю при перевірці підстав для відмови та недопустимого перегляду арбітражного рішення по суті на основі положень Нью-Йоркської конвенції та останньої практики Верховного Суду.

Метою статті є визначення меж допустимого судового контролю при вирішенні питання про визнання і виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, розмежування перевірки передбачених Нью-Йоркською конвенцією підстав для відмови та забороненого перегляду арбітражного рішення по суті, а також формулювання на основі підходів міжнародної доктрини і практики Верховного Суду критеріїв такого розмежування.

Виклад основного матеріалу. Заборона перегляду арбітражного рішення по суті як межа судового втручання. Остаточність арбітражного рішення означає, що після вирішення спору арбітражним трибуналом сторона, яка не погоджується з результатом, не має загального права вимагати повторного вирішення того ж спору державним судом. Процедури скасування рішення або заперечення проти його визнання та виконання цьому правилу не суперечать, адже становлять собою форму обмеженого судового контролю, а не продовження розгляду спору по суті. При цьому остаточність рішення як принцип варто відрізнити від його обов'язковості (*binding character*) у розумінні Нью-Йоркської конвенції [4]. Якщо остаточність пояснює відсутність звичайного повторного розгляду спору, то обов'язковість характеризує юридичну силу рішення для сторін.

Однак ані остаточність, ані обов'язковість арбітражного рішення самі по собі не формують заборону його перегляду по суті. Такий принцип виникає із системного тлумачення статей III та V Конвенції: перша встановлює обов'язок держав визнавати арбітражні рішення обов'язковими та забезпечувати їх виконання, тоді як друга визначає вичерпний перелік підстав, за яких у цьому може бути відмовлено [4]. Таким чином, пред-

метом перевірки державного суду є не правильність вирішення спору, а наявність конкретної підстави для відмови. У міжнародній доктрині цей висновок сформульований ще виразніше. Г. Борн розглядає відсутність судового перегляду правильності вирішення спору як один із принципів режиму визнання і виконання арбітражних рішень за Нью-Йоркською конвенцією [5, с. 458–459]. Подібним чином Е. Гайяр та Б. Сійно пов'язують обмежений характер контролю з самою логікою Конвенції, відповідно до якої суд держави виконання перевіряє наявність передбачених нею підстав для відмови, а не правильність вирішення спору арбітрами [6]. Такий підхід є закономірним наслідком конструкції статті V. Якби помилка у встановленні фактів або застосуванні права сама по собі могла слугувати підставою для відмови, вичерпний перелік, закріплений Конвенцією, фактично втратив би своє значення. Будь-яке невігідне для боржника рішення можна було б поставити під сумнів через неправильну, на його думку, оцінку доказів чи застосування матеріального права. Процедура визнання і виконання у такому б випадку перетворилася на додаткову інстанцію розгляду спору. У зв'язку з цим, для визначення меж допустимого судового контролю недостатньо констатувати загальну заборону перегляду арбітражного рішення по суті. Необхідно визначити, які саме дії державного суду становлять такий перегляд і чим вони відрізняються від перевірки, яка необхідна для застосування підстав статті V Конвенції.

Для цілей цього дослідження під *review on the merits* варто розуміти повторне вирішення державним судом питань, що становили предмет арбітражного спору, з метою перевірки правильності висновків трибуналу. Це може бути повторне встановлення фактів, переоцінка доказів, перевірка застосування норм матеріального права, а також заміна оцінки арбітрів власною оцінкою суду. Водночас заборона визначеного вище *review on the merits* не передбачає повної заборони аналізу рішення арбітражного трибуналу чи матеріалів справи, адже сама стаття V визначає випадки, коли суд повинен до них звернутися. Тому межа проходить не між судовим аналізом і його відсутністю, а між перевіркою, необхідною для застосування конкретної підстави статті V, та повторним вирішенням спору по суті.

Стаття V Нью-Йоркської конвенції як нормативна рамка допустимого судового контролю. Ключове значення для встановлення цієї межі має сама структура статті V Нью-Йоркської конвенції. Перелік підстав, закріплений у ній, є вичерпним, а отже одночасно і окреслює межі повноважень суду держави виконання. Фактично, стаття V виконує подвійну функцію: з одного боку, забезпечує захист від визнання та виконання рішення, ухваленного за наявності дефекту, а з іншого – не дозволяє перетворити відповідну процедуру на повторний розгляд спору. Структура статті V додатково визначає характер такого контролю. Так, пункт 1 визначає підстави, існування яких має доводитися стороною, проти якої спрямоване арбітражне рішення [2, с. 128–129]. До них належать недієздатність сторони або недійсність арбітражної угоди, неналежне повідомлення чи неможливість представити свою позицію, вихід арбітражного трибуналу за межі наданої йому компетенції, порушення погоджених правил формування складу арбітражного трибуналу або процедури, а також випадки, коли рішення ще не стало обов'язковим, було скасоване або його виконання зупинене [4]. Пункт 2 охоплює неарбітрабельність спору та суперечність публічному порядку – тобто підстави, які суд враховує *ex officio*, незалежно від посилань боржника на них [3]. Таке розмежування відобра-

жає відмінність між захистом приватних інтересів учасника арбітражу та контролем за межами, які правопорядок держави виконання встановлює в публічних інтересах.

Для цілей цього дослідження особливо важливо те, що кожна із зазначених підстав встановлює власний предмет судової перевірки. Так, застосування статті V(1)(a) потребує дослідження існування та дійсності арбітражної угоди; статті V(1)(b) – обставин повідомлення сторони та можливості представити свою позицію в арбітражі; статті V(1)(c) – співвідношення меж арбітражної угоди з питаннями, вирішеними трибуналом; статті V(1)(d) – дотримання правил, встановлених сторонами, щодо складу арбітражу і його процедури; статті V(1)(e) – статусу самого арбітражного рішення. При застосуванні ж підстав з пункту 2 статті V суд повинен оцінити предмет спору на арбітрабельність або ж встановити сумісність визнання і виконання рішення з публічним порядком своєї держави [4]. Отже, у низці випадків суд неминує буде вдаватися до перевірки фактів, матеріалів справи та правових питань, які вже були предметом оцінки арбітражного трибуналу. Вирішальним у такому разі є не сам факт повторного звернення до відповідних питань, а мета, з якою суд досліджує їх, та межі такого дослідження. Саме на рівні застосування конкретних підстав статті V абстрактна заборона *review on the merits* набуває практичного змісту, оскільки дозволяє визначити, де закінчується необхідний судовий контроль і починається повторне вирішення арбітражного спору.

Наведена конструкція відтворена і на національному рівні. Стаття 36 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» та стаття 478 Цивільного процесуального кодексу України закріплюють той самий вичерпний перелік підстав, що й стаття V Конвенції, і не додають до нього нових. Водночас між ними є відмінність: якщо Конвенція і стаття 36 Закону передбачають, що у визнанні та виконанні може бути відмовлено, то стаття 478 Кодексу використовує імперативне формулювання «суд відмовляє». Тим самим національний процесуальний закон звужує простір судового розсуду на етапі, коли наявність підстави вже встановлена. Проте на межі допустимого судового контролю це не впливає: обсяг того, що суд вправі досліджувати, як і раніше визначається предметом кожної окремої підстави.

Практичні прояви межі між допустимим судовим контролем та переглядом арбітражного рішення по суті. Одним із найбільш показових прикладів того, що дослідження судом фактичних обставин саме по собі не є переглядом арбітражного рішення по суті, є застосування статті V(1)(b) Нью-Йоркської конвенції. Ця підстава дозволяє відмовити у визнанні і виконанні, якщо сторона, проти якої спрямоване рішення, не була належним чином повідомлена про призначення арбітра чи арбітражний розгляд або з інших причин не могла представити свою позицію. За своїм змістом вона пов'язана з принципом *audi alteram partem* та має на меті забезпечити реальну можливість сторони бути почутою [1; 2]. Перевірка посилання боржника на цю підставу неминує вимагати від державного суду встановлення фактів. Суду необхідно перевірити, на яку адресу надсилалися документи, чи отримувала їх сторона, чи знала вона про провадження, чи здійснювала процесуальні дії та чи мала достатню можливість подати пояснення і докази. Однак варто підкреслити, що предметом такого дослідження залишається можливість сторони брати участь у арбітражному процесі, а не обґрунтованість її позиції у спорі. Показовою є справа № 824/183/20, у якій боржник посилався на неналежне повідомлення про арбітражний розгляд.

Верховний Суд встановив, що матеріали надсилалися стороні, однак вона відмовилася від їх отримання, і дійшов висновку, що така поведінка не може перетворюватися на підставу для подальшої відмови у виконанні рішення [7]. Тобто суд здійснив дослідження фактичних обставин доставки документів і поведінки боржника, але не торкався питання про те, наскільки переконливими були його аргументи щодо самого спору. Інший аспект цієї межі проявився у справі № 824/199/20. Суд першої інстанції відмовив у визнанні і виконанні рішення, самостійно встановивши відсутність достатніх доказів повідомлення боржника про арбітражне провадження, хоча сам боржник таких заперечень не заявляв. Верховний Суд як суд апеляційної інстанції скасував таке рішення, зазначивши, що підстави з пункту 1 статті V повинні бути заявлені і доведені стороною, проти якої спрямоване рішення [8]. Цей приклад показує, що межі судового контролю за арбітражним рішенням визначаються не лише його глибиною, а й процесуальною природою конкретної підстави: суд не може розширювати власні повноваження шляхом самостійного пошуку підстав для відмови, доказування наявності яких Конвенція покладає на боржника.

Отже, при перевірці дотримання права сторони бути почутою межа допустимого судового контролю є достатньо чіткою. Суд вправі встановити, чи могла сторона повноцінно брати участь у провадженні, але не вправі вирішувати, наскільки добре вона використала цю можливість.

Ще складніше розмежування проявляється при перевірці існування, дійсності та меж арбітражної угоди, що охоплюється статтями V(1)(a) та V(1)(c) Нью-Йоркської конвенції. Особливо виразно проблема співвідношення допустимого судового контролю та *review on the merits* постає при застосуванні статті V(1)(c), яка дозволяє перевірити, чи не вийшов арбітражний трибунал за межі компетенції, наданої йому сторонами. Принцип *competence-competence*, закріплений в українському праві у статті 16 Закону «Про міжнародний комерційний арбітраж», надає трибуналу право самостійно вирішувати питання про власну компетенцію, включно із запереченнями щодо існування або дійсності арбітражної угоди [9]. Однак він не означає, що рішення арбітражного трибуналу щодо власної компетенції розглядати визначений спір стає недоступним для будь-якого подальшого судового контролю. У протилежному випадку, стаття V(1)(c) значною мірою втратила б свій практичний зміст. Джерелом компетенції арбітражного трибуналу залишається згода сторін, тому суд держави виконання вправі встановити, чи існувала така згода та які питання нею охоплювалися. Для цього він може досліджувати текст арбітражної угоди, її суб'єктний склад, заявлені в арбітражі вимоги та зміст самого рішення. Водночас посилання на статтю V(1)(c) не може використовуватися для того, щоб під виглядом перевірки компетенції повторно поставити перед державним судом питання матеріального права, уже вирішене арбітрами.

Різницю між цими ситуаціями можна простежити після зіставлення двох справ Верховного Суду. У справі № 824/181/19 суд встановив, що заявник, який просив надати дозвіл на виконання рішення Міжнародного центру вирішення спорів при Американській арбітражній асоціації, не був стороною основного контракту та відповідної арбітражної угоди. Арбітражна угода не містила волевиявлення боржника на передачу арбітражу спору саме із цим заявником, у зв'язку з чим у визнанні і виконанні було відмовлено [10]. Очевидно, що у цій справі

судове дослідження не було повторною оцінкою правильності висновків трибуналу щодо арбітражного спору: воно стосувалося лише попереднього питання – чи існувала взагалі згода на арбітраж між відповідними особами. Інакше було вирішено питання у справі № 824/63/24. Боржник стверджував, що компанія-стягувач не була зазначена в агентській угоді, а тому арбітражне рішення нібито стосувалося спору, який не охоплювався арбітражною угодою. Верховний Суд врахував, що питання про статус відповідної компанії та поширення на неї договірних відносин вже було предметом детального дослідження в арбітражному провадженні, тоді як боржник не обґрунтував наявності обставин, які б свідчили про перевищення арбітражним трибуналом меж своєї компетенції. За таких обставин Суд розцінив відповідні доводи боржника як спробу повторного перегляду вже вирішеного питання під формальним посиланням на вихід арбітражу за межі арбітражної угоди [11].

Порівняння вищенаведених справ є принциповим для визначення меж судового контролю. Формально в обох випадках боржник ставив питання про обсяг арбітражної угоди. Проте у першій справі суд встановлював сам факт поширення згоди на арбітраж на конкретну особу, тобто питання, яке безпосередньо становить предмет контролю за статтею V(1)(c). У другій від суду фактично вимагалось повторно вирішити вже досліджене арбітрами питання про правове становище сторони у договірних відносинах. Отже, для кваліфікації дій суду у першу чергу необхідно встановити, яке саме питання суду пропонується вирішити в дійсності.

Найбільш складним з погляду розмежування допустимого судового контролю та перегляду арбітражного рішення по суті є застосування застереження про публічний порядок, передбаченого статтею V(2)(b) Нью-Йоркської конвенції. На відміну від підстав з пункту 1, публічний порядок не може бути перевірений винятково шляхом зіставлення декількох документів. Йдеться про оцінку того, чи є наслідок визнання і виконання рішення сумісним із фундаментальними принципами правопорядку держави виконання. Саме через оціночний характер цієї категорії особливо важливо не ототожнювати публічний порядок із будь-якою імперативною нормою національного права. К.-Г. Бекштінгелль наголошує, що імперативний характер норми сам по собі не надає їй значення складової публічного порядку, а неправильне застосування арбітрами норм матеріального права, включно з імперативними, не є достатньою підставою для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення [12, с. 125, 129].

Особливо важливими для питання меж *review on the merits* є Рекомендації Асоціації міжнародного права (*International Law Association*) 2002 року. У них, по-перше, прямо проводиться відмінність між звичайною імперативною нормою та нормою, яка становить складову міжнародного публічного порядку: порушення першої саме по собі не повинно перешкоджати визнанню і виконанню рішення [13, с. 261]. По-друге, Рекомендація 3(c) допускає дослідження і навіть повторну оцінку фактичних обставин, якщо можливе порушення публічного порядку неможливо встановити лише з тексту арбітражного рішення. Водночас у коментарі до цієї рекомендації наголошено, що таке поглиблене дослідження виправдане лише за наявності серйозних *prima facie* підстав вважати, що міжнародний публічний порядок справді порушено [13, с. 261–262].

Цей підхід має принципове значення для досліджуваного питання. Він підтверджує, що переоцінка певних фактів не

є автоматично забороненим переглядом по суті. За виняткових обставин вона може бути необхідною частиною контролю за публічним порядком. Однак змінюється мета такої оцінки: суд досліджує факти не для того, щоб вирішити, чи правильно арбітри встановили права й обов'язки сторін, а для того, щоб встановити, чи спричинить визнання та виконання рішення результат, який правопорядок держави не може допустити.

Найвиразніше ця різниця проявилася у справі № 824/143/23. Дві швейцарські компанії звернулися за визнанням і виконанням арбітражного рішення про стягнення коштів з фізичної особи за договором гарантії. Київський апеляційний суд відмовив, виходячи з того, що відповідно до статті 560 Цивільного кодексу України гарантом може виступати банк, інша фінансова установа або страхова організація, а тому виконання рішення, заснованого на договорі гарантії з фізичною особою, нібито суперечило б публічному порядку. Верховний Суд постановою від 18 липня 2024 року цей висновок скасував. Він зазначив, що посилання на публічний порядок було формальним, а суд першої інстанції фактично вдався до оцінки спірних правовідносин та правомірності правочину по суті, на що не мав повноважень [14]. Помилка суду в цій справі полягала не в самому зверненні до норм українського права. Перевірка публічного порядку неминуче потребує визначення тих фундаментальних правил і принципів, які держава вважає необхідним захищати. Проблема виникла тоді, коли питання «чи призведе виконання цього рішення до порушення фундаментальних засад правопорядку?» фактично було замінено питанням «чи відповідає правочин, з якого виник спір, українському матеріальному праву?». Друге питання належало до суті спору і не могло бути повторно вирішене на стадії виконання. Саме тут найбільш виразно проявляється різниця між контролем результату виконання та контролем правильності застосування права арбітражним трибуналом.

Водночас практика Верховного Суду демонструє й випадки, коли перевірка публічного порядку справді потребує виходу за межі самого тексту арбітражного рішення. У справі № 824/60/24 боржник заперечував проти виконання рішення на користь азербайджанського ВАТ «Абшерон-Шараб», посилячись на матеріали кримінального провадження, з яких, на його думку, можна встановити причетність стягувача до постачання матеріальних ресурсів компаніям держави-агресора. Верховний Суд не відмовився від оцінки цих обставин лише тому, що вони не стосувалися суті первісного договірного спору. Натомість він перевіряв докази, на яких ґрунтувалося заперечення, і встановив, що ухвала про продовження строку досудового розслідування за відсутності обвинувального вироку не є достатнім підтвердженням відповідних обставин [15]. Тобто справа № 824/60/24 не суперечить забороні *review on the merits*, а навпаки, допомагає точніше окреслити її зміст. Суд досліджував зовнішні щодо арбітражного спору факти, оскільки саме вони могли мати значення для публічного порядку України. Проте він не переоцінював виконання сторонами контракту і не виправляв фактичні чи правові висновки арбітрів. Аналіз був спрямований на інше юридичне питання: чи створить примусове виконання рішення неприйнятний з погляду фундаментальних інтересів держави результат.

Отже, при застосуванні застереження про публічний порядок вирішальне значення має не сам факт повторного звернення суду до обставин справи, а мета такого дослідження. Допустимим є встановлення обставин, необхідних для перевірки

наслідків визнання та виконання рішення. Повторна ж оцінка правильності висновків арбітражного трибуналу становитиме *review on the merits*.

Критерій розмежування допустимого судового контролю та перегляду по суті. Проведений аналіз положень статті V Нью-Йоркської конвенції та практики їх застосування дає підстави запропонувати чотири взаємопов'язані критерії, за допомогою яких можна визначити, чи залишається державний суд у межах допустимого контролю, чи фактично переходить до *review on the merits*. Їх застосування має бути послідовним, оскільки жоден із критеріїв окремо не є достатнім для проведення такої межі.

По-перше, слід перевірити критерій нормативної прив'язки. Будь-яке дослідження арбітражного рішення, матеріалів справи чи пов'язаних із нею обставин повинно бути обумовлене необхідністю перевірки конкретної підстави для відмови, передбаченої статтею V Конвенції. Саме вичерпність цих підстав виключає існування загального повноваження суду перевіряти правильність арбітражного рішення [2, с. 126]. Отже, судовий контроль має починатися не з питання про можливу помилковість висновків арбітрів, а з визначення тієї підстави статті V, наявність якої належить встановити. По-друге, необхідно проаналізувати критерій предмета перевірки. Після визначення відповідної підстави суд повинен встановити, яке саме питання становить предмет контролю. Для статті V(1)(b) ним буде реальна можливість сторони бути почутою, для статті V(1)(c) – межі компетенції арбітражного трибуналу, а для статті V(2)(b) – сумісність наслідків визнання і виконання рішення з публічним порядком. Дослідження тих самих фактів або документів може бути допустимим або недопустимим залежно від питання, на яке воно спрямоване. Тому саме повторне звернення до обставин, які вже оцінювалися арбітражним трибуналом, ще не свідчить про *review on the merits*. По-третє, слід проаналізувати критерій необхідності та глибини перевірки. Обсяг судового дослідження має визначатися тим, що об'єктивно необхідно для встановлення відповідної підстави для відмови. Суд вправі перевіряти факти й докази настільки, наскільки без цього неможливо вирішити питання, поставлене статтею V, але не повинен продовжувати таку перевірку після отримання достатньої відповіді. І, по-четверте, необхідно перевірити критерій невідмінності арбітражної оцінки. Він має завершальний характер і дозволяє оцінити результат судового контролю. Якщо суд фактично відповідає на питання, чи правильно арбітражний трибунал встановив обставини, оцінив докази, витлумачив договір або застосував матеріальне право, відбувається підміна арбітражної оцінки судовою. Натомість допустимий контроль повинен залишатися зосередженим на іншому питанні: чи існує передбачена Конвенцією підстава, яка перешкоджає визнанню та виконанню рішення. Для публічного порядку ця відмінність набуває особливого значення: предметом перевірки є наслідок визнання та виконання рішення для правопорядку держави, а не абстрактна правильність застосування арбітрами національного матеріального права. Отже, межу допустимого судового контролю доцільно визначати послідовно: підстава статті – предмет перевірки – необхідний обсяг дослідження – відсутність підміни арбітражної оцінки. Якщо хоча б на останньому етапі суд переходить від встановлення підстави для відмови до перевірки правильності рішення самого спору, контроль втрачає свій функціональний характер і перетворюється на *review on the merits*.

Висновки. Заборона *review on the merits* не означає заборони суду звертатися до фактів, доказів чи правових питань, які вже досліджувалися арбітражним трибуналом. Визначальним є функціональне призначення такого дослідження: воно є допустимим настільки, наскільки необхідне для встановлення конкретної підстави для відмови, передбаченої статтею V Нью-Йоркської конвенції, і не спрямоване на повторну перевірку правильності вирішення спору.

Проведений аналіз дозволив сформулювати чотири взаємопов'язані критерії такого розмежування: нормативну прив'язку судового контролю, визначеність його предмета, необхідність та глибину перевірки, а також невідмінну арбітражну оцінку судовою. Особливого значення цей підхід набуває при застосуванні застереження про публічний порядок, де предметом контролю мають залишатися наслідки визнання та виконання рішення, а не правильність застосування арбітрами матеріального права. Отже, саме функціональна оцінка мети, предмета та меж судового втручання дозволяє зберегти баланс між ефективністю контролю, передбаченого статтею V, та остаточністю арбітражного рішення.

Література:

1. ICCA's Guide to the Interpretation of the 1958 New York Convention: A Handbook for Judges. 2nd ed. International Council for Commercial Arbitration. URL: https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/Judges%20Guide_English_Second%20edition_24%20Feb%202025.pdf (дата звернення: 07.08.2026).
2. UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958). United Nations Commission on International Trade Law. URL: https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/2016_guide_on_the_convention.pdf (дата звернення: 07.08.2026).
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду від 15 січ. 2026 р. у справі № 824/157/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133708536> (дата звернення: 08.08.2026).
4. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958). New York Arbitration Convention. URL: https://www.newyorkconvention.org/media/uploads/pdf/1/2/12_english-text-of-the-new-york-convention.pdf (дата звернення: 07.08.2026).
5. Born G. B. International Arbitration: Law and Practice. 3rd ed. Alphen aan den Rijn : Kluwer Law International, 2021. P. 456–459.
6. Gaillard E., Sino B. Enforcement under the New York Convention. The Guide to Challenging and Enforcing Arbitration Awards. 4th ed. Global Arbitration Review. URL: <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-challenging-and-enforcing-arbitration-awards/4th-edition/article/enforcement-under-the-new-york-convention> (дата звернення: 07.08.2026).
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 20 травня 2021 р. у справі № 824/183/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97174932> (дата звернення: 07.08.2026).
8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 верес. 2021 р. у справі № 824/199/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99890219> (дата звернення: 07.08.2026).
9. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24 лют. 1994 р. № 4002-XII : станом на 21 травня 2026 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text> (дата звернення: 07.08.2026).

10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 травня 2020 р. у справі № 824/181/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89372527> (дата звернення: 07.08.2026).
11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 січ. 2025 р. у справі № 824/63/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124772672> (дата звернення: 07.08.2026).
12. Böckstiegel K.-H. Public Policy as a Limit to Arbitration and its Enforcement. *Dispute Resolution International*. 2008. Vol. 2. No. 1. P. 123–132. URL: https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/media012277202358270bckstiegel_public_policy...iba_unconference_2008.pdf (дата звернення: 08.08.2026).
13. Mayer P., Sheppard A. Final ILA Report on Public Policy as a Bar to Enforcement of International Arbitral Awards. *Arbitration International*. 2003. Vol. 19. Iss. 2. P. 249–263. DOI: <https://doi.org/10.1093/arbitration/19.2.249>.
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 лип. 2024 р. у справі № 824/143/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120513908> (дата звернення: 08.08.2026).
15. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 27 лют. 2025 р. у справі № 824/60/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125540120> (дата звернення: 09.08.2026).

Demianova P. Limits of judicial review in the recognition and enforcement of international commercial arbitral awards: between examination of grounds for refusal and the prohibition of review on the merits

Summary. The article examines the limits of permissible judicial review in the recognition and enforcement of international commercial arbitral awards and distinguishes such review from the prohibited review on the merits. The analysis proceeds from the premise that the finality of an arbitral award and the exhaustive nature of the grounds for refusing its recognition and enforcement do not preclude a national court from examining certain factual and legal issues that may already have been considered by the arbitral tribunal. Accordingly, the mere fact that a court revisits facts, evidence, an arbitration agreement or legal issues previously addressed in the arbitral proceedings cannot, in itself, be

regarded as sufficient to establish a prohibited review on the merits.

The article analyses the normative structure of Article V of the 1958 New York Convention and demonstrates that each ground for refusal establishes its own specific subject matter of judicial review. Particular attention is paid to situations in which the distinction between permissible judicial review and review on the merits becomes especially significant: verification of a party's right to be heard, determination of the scope of the arbitration agreement and the tribunal's jurisdiction, and application of the public policy exception. Drawing on the case law of the Supreme Court of Ukraine, the article demonstrates that the permissibility of judicial scrutiny depends not merely on whether the court addresses circumstances already considered by the arbitral tribunal, but primarily on the subject matter, purpose and depth of such scrutiny. It is further argued that, when applying the public policy exception, a court may, in exceptional circumstances, examine facts external to the underlying arbitral dispute. Such examination, however, must not develop into a reassessment of the correctness of the tribunal's application of substantive law.

Based on the analysis, the article proposes four interrelated criteria for distinguishing permissible judicial review from a prohibited review of an arbitral award on the merits: the criterion of normative linkage, the criterion of the subject matter of review, the criterion of necessity and depth of scrutiny, and the criterion of non-substitution of the arbitral tribunal's assessment by that of the court. These criteria should be applied consecutively. Judicial intervention must be linked to a specific ground under Article V of the New York Convention, confined to the circumstances necessary for determining whether that ground exists, limited to the depth of scrutiny required for that purpose, and must not result in the reconsideration of issues constituting the substance of the arbitral dispute. The proposed functional approach makes it possible to preserve effective judicial control while preventing recognition and enforcement proceedings from becoming an additional instance for reconsideration of the arbitral award.

Key words: international commercial arbitration, arbitral award, recognition and enforcement, New York Convention, judicial review, review on the merits, grounds for refusal, public policy, Supreme Court.

Використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту використовувалися виключно для мовного редагування, перевірки граматики, перекладу або інших допоміжних завдань, без використання згенерованих ними об'єктів як результатів академічної діяльності.

Дата першого надходження статті до видання: 04.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)